

พระอาจารย์ดี ฉนฺโน

พระอาจารย์ดี ฉนฺโน หรือ **หลวงปู่ดี ฉนฺโน** เป็นพระภิกษุฝ่ายวิปัสสนาธุระ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ลูกศิษย์องค์สำคัญของ **พระครูวิเวกพุทธกิจ (เสาร์ กนฺตสีโล)** และ **พระครูวินัยธรมั่น ภูริกตฺโต**

พระอาจารย์ดี ฉนฺโน ท่านเป็นผู้มีอุปนิสัยใจคอหนักแน่น เด็ดเดี่ยว เก่งในด้านวิปัสสนากรรมฐาน ชำนาญด้านกลืนและอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เป็นนักเทศนาโวหาร เป็นผู้มีวิชาคาถาอาคมเก่งกล้า เป็นนักอนุรักษประเพณีวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังชำนาญในด้านช่างไม้ ช่างก่อสร้าง ช่างปั้นดินเผา งานแกะสลัก และงานเขียนภาพ อีกทั้งยังมีความรู้ด้านยาสมุนไพร ถือได้ว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการช่างและแพทย์แผนโบราณอีกด้วย

ชาติกำเนิด

พระอาจารย์ดี ฉนฺโน หรือ **หลวงปู่ดี ฉนฺโน** เดิมมีชื่อว่า **ตวงค์เสนา** เกิดเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2435 ณ **เมืองพนมไพรแดนมฤค** หรือบ้านกุดน้ำใส อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ในปัจจุบัน มีดาชื่อ **หลวงอินทร์ วงค์เสนา** มารดาชื่อ **จันทรา วงค์เสนา** เป็นบุตรคนที่ 2 ในจำนวนพี่น้องทั้งหมดรวม 9 คน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2452 ครอบครัวของ **พระอาจารย์ดี ฉนฺโน** ได้อพยพย้ายถิ่นฐานไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ **บ้านกุดแห่** ตำบลหนองสิม อำเภอบึง จังหวัดอุบลราชธานีในขณะนั้น หรือในปัจจุบันคือ บ้านกุดแห่ ตำบลกุดแห่ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

อุปสมบท

ปี พ.ศ. 2457 **พระอาจารย์ดี ฉนฺโน** ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย โดยมี **พระธรรมบาล** วัดบ้านกุดมะฮง เป็นพระอุปัชฌาย์ จำพรรษาอยู่ที่วัดศรีบุญเรืองท่าแขก (วัดร้างบ้านกุดแห่ ปัจจุบันเป็นที่ธรณีสงฆ์วัดป่าสุนทราราม)

ปี พ.ศ. 2470 **พระอาจารย์ดี ฉนฺโน** ได้ขอทำการ **กัณฑ์กรรม** ญัตติเป็นพระภิกษุสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ณ พระอุโบสถวัดสร้างโชค อำเภอยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี ในขณะนั้น ปัจจุบันคือ **วัดศรีธรรมาราม** (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยมี **พระครูจิตตวิโสณาจารย์ (ทองพูน โสภโณ)** เป็นพระอุปัชฌาย์ ในการนี้หลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต และพระอาจารย์ที่ติดตามอีกหลายรูปร่วมนั่งหัตถบาตร

พระอาจารย์ดี ฉนฺโน

(ดี ฉนฺโน)

๒

ชื่ออื่น หลวงปู่ดี, พระดี

ส่วนบุคคล

เกิด 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2435 (66 ปี)

มรณภาพ 8 เมษายน พ.ศ. 2502

นิกาย ธรรมยุติกนิกาย

ตำแหน่งชั้นสูง

ที่อยู่ วัดภูเขาก้าว, วัดป่าสุนทราราม จังหวัดอุบลราชธานี, จังหวัดยโสธร

อุปสมบท พ.ศ. 2457

พรรษา 45

ตำแหน่ง อดีตเจ้าอาวาส วัดภูเขาก้าว, วัดป่าสุนทราราม

ชีวิตในร่มกาสาวพัสตร์และการศึกษารธรรม

ปี พ.ศ. 2457 หลังจากอุปสมบทแล้ว พระอาจารย์ดี อนุโน ได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดศรีบุญเรืองท่าแขก (วัดบ้านกุดแห่) ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ได้พัฒนาวัดจนเจริญรุ่งเรืองมีชื่อเสียงมากในยุคนั้น ท่านเป็นพระนักเทศนาโอฬาร มีน้ำเป็นพาหนะ ชี้นำไปเทศน์ตามบ้านต่างๆ เป็นพระนักพัฒนา มีความรู้ความชำนาญในด้านช่างไม้ ช่างก่อสร้าง งานแกะสลัก จึงได้ก่อสร้างเสนาสนะ ศาลาโรงธรรม หอธรรมาสน์อันมีลวดลายวิจิตร หอไตรรูปทรงสวยงามสำหรับเก็บหนังสือพระธรรมใบลาน อีกทั้งมีความรู้ด้านยาสมุนไพรและยังเก่งวิชาคาถาอาคม จนชาวบ้านตั้งฉายาว่า *อาจารย์ดี ผีย่าน (ย่าน หมายถึง กลัว)*

ปี พ.ศ. 2465 พระอาจารย์ดี อนุโน ได้ออกธุดงค์เที่ยวหาเรียนวิชาอาคม หมายของขลังและหาความรู้เพิ่มเติม ท่านได้เดินทางขึ้นไปทางสกลนคร นครพนม จึงได้พบกับ หลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต ที่บ้านสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม เมื่อได้ฟังธรรมจากหลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต แล้ว จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเชื่อว่าหลวงปู่มั่นเป็นผู้มีญาณวิเศษสำเร็จแล้ว เพราะทักท้วงได้อย่างถูกต้องเหมือนตาเห็นเป็นอัครรรณ จึงได้กราบขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์ ให้ช่วยชี้แนะแนวทางประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และได้จำพรรษาในเขตจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร

ศาลาวัดป่าสุนทราราม สร้างในสมัยหลวงปู่ดี อนุโน เป็นเจ้าอาวาส

ปี พ.ศ. 2469 มีเหตุการณ์สำคัญของ พระอาจารย์ดี อนุโน ที่ทำให้กองทัพธรรมสายของ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล และ หลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต ซึ่งขณะนั้นพำนักอยู่เสนาสนะ บ้านสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม มีชื่อเสียงโด่งดังและได้รับความศรัทธาอย่างสูง เหตุการณ์ที่ว่านี้เป็นเพราะพระเถระที่ชาวบ้านศรัทธามาก 3 รูปได้ขออนุญาตเป็นพระฝ่ายธรรมยุต ติดตามปฏิบัติธรรมไปกับ หลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต ได้แก่ พระอาจารย์ดี อนุโน พระอาจารย์เท้ง อธิมุตฺตโก และพระอาจารย์สีลา อัสสโร

ปี พ.ศ. 2470 พระอาจารย์ดี อนุโน ได้ทำการ *กัฬหกรรม* ญัตติเป็นพระภิกษุสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ณ พระอุโบสถวัดสร้างโชค อำเภอยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี ในขณะนั้น ปัจจุบันคือ วัดศรีธรรมาราม (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยมี *พระครูจิตตวิโสภณาจารย์ (ทองพูน โสภโณ)* เป็นพระอุปัชฌาย์ ในการนี้ หลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต และพระอาจารย์ที่ติดตามอีกหลายรูปร่วมนั่งหัตถบาตร

ปี พ.ศ. 2471 เมื่อได้ฝึกอบรมจิตภาวนาและข้อวัตรปฏิบัติกับหลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต แล้ว พระอาจารย์ดี อนุโน จึงธุดงค์กลับไปปักกลดที่ *ดอนคอกวัว* เพื่อโปรดชาว *บ้านกุดแห่* ซึ่งเป็นบ้านของท่าน พ่อเฒ่าฝ่ายหน้า บุรารัตน์ เจ้าของที่ดินแปลงนี้ได้ถวายที่ดินเพื่อให้สร้างวัด พระอาจารย์ดี อนุโน จึงสั่งให้ญาติโยมรื้อศาลาจากวัดศรีบุญเรืองท่าแขกทั้งหมดเอาไปปลูกสร้างวัดใหม่ที่บริเวณดอนคอกวัว และในปีนี้ พระอาจารย์ดี อนุโน จึงได้สร้างวัดใหม่ให้เป็นวัดป่าปฏิบัติที่มีฐานสายพระอาจารย์มั่น ภูริกตฺโต และเห็นว่า *พระอาจารย์อินทร์ สุนทรโร (วงศ์เสนา)* ซึ่งเป็นบิดาของท่านได้อุปสมบทมานานแล้ว จึงนำเรื่องเสนอพระเถระแต่งตั้ง *พระอธิการอินทร์ สุนทรโร* เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก และตั้งชื่อวัดให้คล้ายฉายาของเจ้าอาวาสรูปแรกซึ่งเป็นรูปอุปฐัมภกชื่อว่า *วัดป่าสุนทราราม* และพื้นที่วัดศรีบุญเรืองท่าแขกเดิมได้กลายเป็นธรณีสงฆ์ของวัดป่าสุนทราราม ตำบลกุดแห่ อำเภอลำดวน จังหวัดยโสธร

ในระหว่างพรรษานี้ หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม ศิษย์อาวุโสของหลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต ซึ่งอยู่จำพรรษาที่บ้านหนองขอน จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับจดหมายนิมนต์จาก *พระครูพิศาลธรรมเขต* เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์และเจ้าคณะธรรมยุตจังหวัดขอนแก่นในขณะนั้น ต่อมาก็คือ *พระเทพสิทธิธาราจารย์ (จันทร์ เขมฺปิโย)* ให้ไปช่วยเผยแผ่ธรรมปฏิบัติให้กับประชาชนชาวจังหวัดขอนแก่น หลังจากออกพรรษา พระอาจารย์ดี อนุโน จึงได้เดินทางไปบ้านนาหว้าเพื่อรับสการหลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต และร่วมประชุมปรึกษาหารือในกิจนิมนต์ดังกล่าว ในการนี้มีพระภิกษุสามเณรลูกศิษย์ของหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล และ หลวงปู่มั่น ภูริกตฺโต จากเมืองอุบลฯ เมืองสกลฯ เมืองนครพนม เมืองยโสธร

เมืองหนองคาย และเมืองเลย ต่างก็เดินทางมาประชุมพร้อมกันในช่วงวันมาฆบูชา วันเพ็ญเดือน 3 ณ บ้านนาหว้า อำเภออุดรธานี จังหวัดอุดรธานีในขณะนั้น หรือในปัจจุบันคือจังหวัดยโสธร เมื่อที่ประชุมคณะสงฆ์ตกลงเห็นพ้องต้องกันแล้ว จึงได้แยกย้ายกันเดินทางมุ่งสู่จังหวัดขอนแก่น คณะสงฆ์กองทัพธรรมนำโดย หลวงปู่สิงห์ ขนุตยาโม พระอาจารย์มหาปิ่น ปญญาพโล พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร พระอาจารย์ดี ฉนฺโน พระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ พระอาจารย์เกิ่ง อธิมุตฺตโก พระอาจารย์สีลา อัสสโร เป็นต้น เมื่อไปถึงแล้วได้พำนักที่ ป่าช้าโคกเหล่างา ด้านทิศตะวันออกของเมืองขอนแก่น คณะสงฆ์จึงได้ร่วมกันสร้าง สำนักสงฆ์ป่าช้าโคกเหล่างา หรือ วัดป่าเหล่างา ขึ้น ซึ่งปัจจุบันก็คือ วัดป่าวิเวกธรรม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2472 พระอาจารย์ดี ฉนฺโน ได้สร้างสำนักสงฆ์และจำพรรษาที่ วัดป่าโคกโหด ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ละมิจฉาชีพ เลิกจากการถือฤกษ์ปีศาจ ให้มาตั้งมั่นในพระไตรสรณคมน์ กำราบหมอผีมนต์ดำเดรัจฉานวิชา รักษาชาวบ้านด้วยยาสมุนไพร ตลอดระยะเวลา 3 ปี

ปี พ.ศ. 2475 พระอาจารย์ดี ฉนฺโน ได้ออกเดินทางรุกคืบไปโปรดประชาชนชาวจังหวัดขอนแก่น ผ่านบ้านโสกแสง อำเภอน้ำพอง บ้านเม็งใหญ่ บ้านยางคำ อำเภอหนองเรือ และบ้านกุดเค้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จึงได้พำนักจำพรรษาบริเวณนี้

พระอุโบสถวัดภูเขาแก้ว ในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2476 พระอาจารย์ดี ฉนฺโน ได้จำพรรษาอยู่ที่ วัดป่าศิลา

วิเวก อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ในช่วงนี้ท่านได้ปฏิบัติธรรมกรรมฐานทำความเพียรอย่างอุกฤษฏ์ และได้รับ สามเณร ๓ บัณฑิต เป็นศิษย์ ซึ่งต่อมาก็คือ หลวงปู่สิริ ขัตติมฺโม หรือ พระครูสถิตธรรมวิสุทธี (สิริ ขัตติมฺโม)

ปี พ.ศ. 2479 พระอาจารย์ดี ฉนฺโน ได้มีโอกาสกราบถวายตัวเป็นศิษย์ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล และได้ออกธุดงค์ติดตามหลวงปู่ใหญ่เสาร์ตลอดมา จนกระทั่งวาระสุดท้ายที่หลวงปู่เสาร์มรณภาพ

ในปีนี้ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล ได้ปรารภถึงการเดินทางกลับจังหวัดอุดรธานี คณะศิษย์ทั้งหลายจึงได้จัดประชุมคณะสงฆ์และร่วมทำบุญในวันมาฆบูชา ณ วัดอ้อมแก้ว หรือ วัดเกาะแก้วอัมพวัน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งถือเป็นการถือฤกษ์สุดท้ายของหลวงปู่ใหญ่เสาร์ที่จังหวัดนครพนมและถือเป็นการให้อิโวาครั้งสุดท้ายแก่คณะศิษย์ที่ไม่ได้เดินทางติดตามไปที่จังหวัดอุดรธานี การประชุมในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการประชุมพระธุดงค์กรรมฐานครั้งใหญ่ที่สุดของจังหวัดนครพนมในสมัยนั้น

คณะศิษย์ได้เดินทางติดตาม หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล ไปพำนักที่จังหวัดอุดรธานี ในครั้งนั้นมีพระภิกษุสามเณร ไม่น้อยกว่า 70-80 รูป หลวงปู่ใหญ่เสาร์จึงแบ่งคณะศิษย์ออกเป็นหลายกลุ่มหลายคณะ โดยมีศิษย์อาวุโสรับเป็นหัวหน้าแต่ละคณะ พร้อมทั้งกำหนดหมู่บ้านต่างๆ ที่แต่ละคณะจะไปพำนักเพื่อโปรดญาติโยมชาวเมืองอุดรธานี เช่น หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล ไปพำนักจำพรรษาที่บ้านท่าโคก บ้านเกิดของท่าน พระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล ศิษย์อาวุโสฝ่ายมหานิกาย ไปตั้งวัดจำพรรษาอยู่ที่บ้านชีกวน พระอาจารย์บุญมาก ขัตติมฺมโญ ไปอยู่บ้านท่าศาลา พระอาจารย์ทอง อโสโก ไปอยู่บ้านสวนจั่ว และพระอาจารย์ดี ฉนฺโน ไปอยู่บ้านกุดแห่ ซึ่งเป็นบ้านของท่าน เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2480 สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ติสฺโส) ในขณะที่ดำรงสมณศักดิ์เป็น พระพรหมมุนี และดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดสุปฏิหารามวรวิหารและเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมาในขณะนั้น ได้ขอให้ พระครูวิเวกพุทธกิจ (เสาร์ กนฺตสีโล) พิจารณาสร้างวัดป่ากรรมฐานขึ้นที่อำเภอพิบูลมังสาหาร ด้วยเหตุนี้ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล จึงมอบหมายให้ พระอาจารย์ดี ฉนฺโน ออกธุดงค์ไปยังอำเภอพิบูลมังสาหาร ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ ป่าช้าโคกภูดิน บริเวณเนินเขาสูง โดยมีสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ติสฺโส) และชาวอำเภอพิบูลมังสาหารได้ให้การอุปถัมภ์สนับสนุน ชาวบ้านเรียกสำนักแห่งนี้ว่า วัดป่าภูดิน หรือ วัดป่าภูเขาแก้ว โดยมี พระอาจารย์ดี ฉนฺโน เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกและอยู่จำพรรษาที่วัดแห่งนี้เป็นเวลาหลายปี ซึ่งในปัจจุบันก็คือ วัดภูเขาแก้ว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุดรธานี

ปี พ.ศ. 2481 พระอาจารย์ดี อุโน และชาวอำเภอพิบูลมังสาหาร ได้ก่อสร้าง วัดดอนธาตุ ขึ้นเพื่อถวาย หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล เนื่องด้วยหลวงปู่ใหญ่เสาร์ได้ไปสำรวจเกาะแก่งน้อยใหญ่ตามลำแม่น้ำมูลทางตอนใต้ของเมืองพิบูลมังสาหาร และได้ปรารภว่าอยากสร้าง เกาะดอนธาตุ แห่งนี้ขึ้นเป็นวัดป่ากรรมฐานเพราะมีความเหมาะสม จึงมอบหมายให้ พระอาจารย์ดี อุโน รับหน้าที่ดูแลการสร้างวัดและเสนาสนะ ซึ่งในวัดแห่งนี้ได้สร้าง พระพุทธรไสยาสน์ (พระนอน) ขึ้นตามดำริของหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล โดยมี พระอาจารย์ดี อุโน เป็นช่างปั้นพระพุทธรูปในครั้งนี้ และในการนี้ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล ได้ตั้งชื่อ เกาะดอนธาตุ แห่งนี้ว่า วัดเกาะแก้วพระนอนคอนสวรรค์วิเวกพุทธกิจศาสนา ครั้นมาอาจารย์ในสมัยนั้นเรียกสั้นๆว่า วัดเกาะแก้ว ต่อมากรมการศาสนาได้เปลี่ยนชื่อให้เป็น วัดดอนธาตุ ดังปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งปัจฉิมวัยของหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล ได้พำนักจำพรรษา ณ วัดดอนธาตุ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี อันเป็นสถานที่ที่ พระอาจารย์ดี อุโน ได้สร้างถวายแห่งนี้

พระพุทธรไสยาสน์ (พระนอน) ณ วัดดอนธาตุ
อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี

ปี พ.ศ. 2485 พระอาจารย์ดี อุโน ได้รุดงค์ติดตามอุปัชฌาย์รับใช้หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล ในวาระสุดท้าย และได้อยู่ในเหตุการณ์ขณะที่ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล มรณภาพ ในอิริยาบถนั่งกราบพระประธานครั้งที่ 3 ภายในพระอุโบสถ วัดอำมาตยาราม อำเภอวรรณโทยากร จังหวัดนครจำปาศักดิ์ ประเทศไทย ในขณะนั้น (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของแขวงจำปาศักดิ์ ประเทศลาว) เมื่อวันอังคาร แรม 3 ค่ำ เดือน 3 ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 สิริอายุ 82 ปี พรรษา 62 คณะศิษย์ได้เชิญศพของท่านกลับมา ณ วัดบูรพาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และได้ทำการฌาปนกิจในวันที่ 15 - 16 เมษายน พ.ศ. 2486

ปี พ.ศ. 2493 พระอาจารย์ดี อุโน ได้ไปพำนักอยู่จำพรรษาและรับเป็นเจ้าอาวาส วัดป่าแสนสำราญ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อโปรดญาติโยมในท้องที่อำเภอวารินชำราบ และในช่วงออกพรรษาของแต่ละปี ท่านก็ได้ออกธุดงค์ปลีกวิเวกไปตามท้องที่ต่างๆเพื่อโปรดศรัทธาญาติโยม

ปี พ.ศ. 2498 พระอาจารย์ดี อุโน ในปัจฉิมวัยได้เดินทางกลับไปพำนักอยู่จำพรรษาอยู่ บ้านกุดแห่ ซึ่งเป็นบ้านของท่าน และรับเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสุนทรารม บ้านกุดแห่ ตำบลกุดเชียงหมี อำเภอเลิงนกทา จังหวัดอุบลราชธานี ในขณะนั้น ซึ่งปัจจุบันก็คือ วัดป่าสุนทรารม บ้านกุดแห่ ตำบลกุดแห่ อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

บรรณภาพ

การปลงอายุสังขาร เมื่อปี พ.ศ. 2502 ในต้นเดือนกุมภาพันธ์ พระอาจารย์ดี อุโน ได้มีมติญาติโยมบ้านกุดแห่ บ้านดอนสวรรค์ บ้านดอนป่าโมง บ้านดอนม่วง ให้มาประชุมกัน ณ วัดป่าสุนทรารม เมื่อถึงเวลาได้มีศรัทธาญาติโยมมาขึ้นเป็นจำนวนมาก ท่านได้กล่าวในที่ประชุมว่า "...ป่วยอยู่ที่วัดภูเก้าหลายวันแล้ว ได้สวดมนต์ออกให้ถ้ากว้างขึ้น ได้พระงามา 1 องค์ ในหลืบหิน ขณะนี้อาการป่วยมีปวดบั้นเอวมาก ได้มีมติว่าเดินเข้าวัดได้เห็นคนบ้นขี้ผึ้ง แล้วได้ถามว่าบ้นอะไร เขาตอบว่าบ้นเอวพระอาจารย์ ถามอีกต่อว่าต่อได้ไหม เขาตอบว่าต่อไม่ได้เป็นขี้เถาไปแล้ว นิมนต์นั้นอาตมาเห็นว่าอาการป่วยคราวนี้คงจะหายไถ่ยาก..." และท่านได้มอบหมายให้ พระอาจารย์สิงห์ทอง ปภาภโร ลูกศิษย์องค์สำคัญ ซึ่งต่อมาก็คือ พระครูสุนทรศีลขันธ์ (สิงห์ทอง ปภาภโร) เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสุนทรารมแทน และหลังจากนั้น 3 วันต่อมา พระอาจารย์ดี อุโน ได้เดินทางไปพำนัก ณ วัดป่าแสนสำราญ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งท่านได้ให้เหตุผลว่า "...เพราะที่นั่นเป็นศูนย์กลาง ศิษย์ทางใต้ ทางกรุงเทพฯ ก็จะมารวมกันที่นั่น ทางตะวันออก พิบูลมังสาหาร น่าจะหลวย เดชอุดม ก็จะมารวมกันที่นั่น ทางเหนือ เขมราฐ อำนาจเจริญ ยโสธร กุดแห่ เลิงนกทา มุกดาหาร สกลนคร นครพนม ก็จะมารวมกันที่วัดป่าแสนสำราญได้ง่าย..."

ปัจฉิมวัย ในวาระสุดท้ายของชีวิต พระอาจารย์ดี อุโน มีอาการอาพาธบริเวณช่องท้องและเอว ได้เข้ารักษาอาการอาพาธที่โรงพยาบาลทหาร อำเภอวารินชำราบ และโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี แต่อาการอาพาธไม่ดีขึ้น ท่านเล่าว่า "นิมนต์เห็นว่าชาติปางก่อน เป็นพ่อค้า ได้นำสินค้าขึ้นเกวียนบรรทุกไปขายที่เมืองต่างๆ

